

Covenant & Conversation

Jonathan Sacks
THE RABBI SACKS LEGACY

MANEVİYAT ÜZERİNE ETÜTLER

RABİ LORD JONATHAN SACKS'IN ÖĞRETİ VE YAZILARINDAN

Covenant & Conversation yazılarına sağladıkları ve Harry (Chaim) Schimmel'in anısına adanan cömert sponsorlukları için Schimmel Ailesi'ne teşekkürlerimizle. "R. Chaim Schimmel'in Tora'sını, onunla ilk karşılaştığım zamandan beri severim. Sadece yüzeysel gerçeğe değil, altta yatan daha derin gerçeğe olan bağlantısıyla da ilgilenmeye gayret eder. 60 yıldır kendisine eşlik eden olağanüstü eşi Anna'yla birlikte, aile, cemaat ve Tora sevgisine adanmış bir yaşam inşa ettiler. Ortaya koydukları örnek yaşamla beni fazlasıyla etkilemiş müstesna bir çift." – Rabi Sacks

Tetsave

İlham ve Ter

Beethoven her sabah şafak vakti kalkar ve kendisine bir kahve yapardı. Bu konuda çok müşkülpesentti: her bir fincan kahvenin, her seferinde tek tek saydığı tamı tamına altmış kahve çekirdeğinden yapılması gerekirdi. Ardından masasına oturur ve öğleden sonra saat 2:00 veya 3:00'a kadar beste yapardı. Bunu takiben uzun bir yürüyüşe çıkar, yol üstünde aklına gelen herhangi bir fikri kaydetmek için yanına bir kalem ve bazı nota kâğıtları alırdı. Her gece, akşam yemeğinden sonra bir bira ve bir pipo içer, sonra da gece saat 10:00'ı geçmeyecek şekilde erken saatte yatmaya giderdi.

Düzenli iş olarak bir postanede çalışan Anthony Trollope, her sabah kendisini saat 5:00'da uyandırması bir uşağa için para verirdi. Saat 5:30'da masasının başında olur, ardından tam üç saat boyunca yazmaya başlar, her çeyrek saatte 250 sözcük üretecek şekilde saate karşı yarışır. Bu yöntemle, birçoğu üç cilt uzunluğuna sahip olan kırk yedi roman ve ayrıca on altı başka kitap yazmıştı. Bir romanı o güne ayırdığı üç saat dolmadan önce tamamlaması halinde derhal temiz bir sayfa alır ve bir sonraki romana başlardı.

Modern zamanların en parlak filozoflarından Immanuel Kant, rutiniyle ünlüydü. Heinrich Heine'nin ifadesiyle, "Yataktan kalkmak, kahve içmek, dersler vermek, yemek yemek, yürüyüş yapmak – bunların hepsinin belirli saatleri vardı ve Kant gri paltosuyla ve elinde bir İspanyol bastonuyla kapısından dışarı adımını attığı anda

komşular saatin tam olarak öğleden sonra 3:00 olduğunu bilirlerdi".

Bu bilgiler, büyük filozoflar, ressamalar, bestekârlar ve yazarlar hakkındaki başka 150 örnekle birlikte, Mason Currey'in *Daily Rituals: How Great Minds Make Time, Find Inspiration, and Get to Work*¹ adlı kitabından geliyor. Kitabın mesajı basittir. Çoğu yaratıcı insanın günlük ritüelleri vardır. Bu ritüeller, onların icat tohumlarının yetiştirdiği toprağı oluşturur.

Bazı durumlarda bu insanlar, basitçe hayatlarında belli bir yapı ve rutini tesis etmek amacıyla, bilinçli olarak, yapmak zorunda olmadıkları işler üstlenmişlerdir. Bunun tipik bir örneği, şair Wallace Stevens'ti. Stevens Hartford Kaza ve Tazminat Şirketi'nde bir sigorta avukatı olarak görev almış ve ölümüne kadar burada çalışmıştı. Bir iş sahibi olmanın, başına gelebilecek en iyi şeylerden biri olduğunu söylemiş ve sebebini de "çünkü kişinin hayatına disiplin ve düzen sokuyor" diye açıklamıştı.

Paradoksa dikkat edin. Bu insanların hepsi, yeni fikirler formüle etmiş, yeni ifade şekilleri geliştirmiş, daha önce kimsenin bu yolla yapmadığı şeyler yapmış, yenilikçi, öncü, cıgır açan simalardı. Kalıpları kırmışlardı. Manzarayı değiştirmişlerdi. Bilinmeyene doğru yolculuğa çıkmışlardı.

Ve yine de, gündelik yaşamları bunun tam aksiydi: ritüelleştirilmiş ve rutin. Hatta bunu sıkıcı diye nitelemek bile mümkündür. Acaba

¹ Mason Currey, *Daily Rituals* (New York: Knopf, 2013) [Günlük Ritüeller: Büyük Eserlerin Yaratıcıları Nasıl Çalışır? (Kolektif Kitap, 2022)].

neden? Çünkü – bu deyiş, onu ilk kimin söylediğini bilmiyor olsak da, ünlüdür – *dehanın yüzde biri ilham, yüzde doksan dokuzu terdir*. Paradigma değiştiren bilimsel keşif, çığır açan araştırma, çılgın başarı kazanmış yeni ürün, göz kamaştırıcı roman, ödüllü film – bunların hepsi neredeyse her zaman uzun saatlerin harcadığı uzun yılların ve ayrıntılara verilen dikkatin ürünüdür. Yaratıcı olmak gayretli çalışmayı gerektirir.

Gayretli çalışmayı tanımlayan antik İbranice sözcük *avodah*’dır. Bu sözcük aynı zamanda Tanrı’ya “ibadet etmek” anlamına da gelir. Sanat türlerinde, iş ve sanayi alanlarında geçerli olan, ruhsal yaşam alanında da aynı şekilde geçerlidir. Herhangi bir manevi gelişim şeklini başarmak, düzenli gayreti ve günlük ritüelleri gerektirir.

Bu da bizi, çeşitli Hahamların, neyin *kelal gadol baTora*, “Tora’nın büyük bir ilkesi” olduğu konusundaki görüşlerine yer veren *agada* öğretisine getirmektedir. Ben Azay’a göre bu ilke “Bu, insanın tarihinin kitabıdır: Tanrı, insanı yarattığı günde, onu Tanrı’nın suretinde yaptı” (Bereşit 5:1) pasuğudur. Ben Zoma’ya göre daha kapsayıcı bir ilke vardır: “Dinle Yisrael; *A-Şem* Tanrı’mızdır; *A-Şem*, birdir.” Ben Nanas, daha da kapsayıcı bir ilke olduğunu söyler: “Akranını kendin gibi sev.” Ben Pazi’ye göre, bundan da kapsayıcı bir ilke vardır: “İlk kuzuyu sabah yap ve ikinci kuzuyu akşam üstü yap” (Şemot 29:39) – veya bizim bugün söyleyebileceğimiz üzere, Şahrit, Minha ve Arvit duaları. Tek kelimeyle: “rutin”. Bu öğreti, kanunun, Ben Pazi’ye göre olduğunu vurgulayarak kapanır.²

Ben Pazi’nin sözlerinin anlamı açıktır: dünyadaki tüm yüksek idealler – insanın Tanrı’nın suretinde olması, Tanrı’nın Bir’liğine yönelik inanç, akran sevgisi – aynı zamanda kalbin alışkanlıkları haline de gelen davranış alışkanlıklarına dönüşmedikçe pek az öneme sahiptir. Aklımıza parlak bir görüşün, dönüştürücü bir düşüncenin, hayatımızı değiştirebilecek bir proje fikrinin geldiği o berrak görüş veya aydınlanma anlarını hepimiz hatırlarız. Bir gün, bir hafta veya en çok bir yıl sonra bu düşünce unutulup gider ve uzak bir anı şeklini alır, en iyi ihtimalle “olabilirdi, ama olamadı” dediğimiz bir şey haline gelir.

Dünyayı değiştirenler, bunu ister küçük adımlarla isterse de görkemli yollarla yapıyor olsunlar, doruk deneyimleri gündelik rutinlere dönüştüren, ayrıntıların fark yaratıldığını bilen ve gayretli çalışma rutinini uzun bir dönem boyunca sürdürülebilir halde geliştirmiş olan insanlardır.

Yahudiliğin büyüklüğü, yüksek idealleri ve yüce vizyonları – Tanrı’nın sureti, Tanrı inancı, akran sevgisi – alıp, onları davranış şablonlarına dönüştürmesidir. *Alaha* (Yahudi kanunu) – tıpkı o büyük yaratıcı akılların sahipleri gibi – beyni yeniden yapılandıran, hayatlarımıza disiplin katan ve hissetme, düşünme ve davranma şeklimizi değiştiren bir rutinler kümesi içerir.

Yahudiliğin büyük kısmı, dıştan bakanlara – ve bazen içeridekilere de – sıkıcı, yavan, sıradan, mükerrer, rutin, detay takıntılı ve büyük ölçüde drama ve ilhamdan yoksun görünüyor olsa gerektir. Ama işte, romanı yazmak, senfoniye bestelemek, filmi yönetmek, üstün bilgisayar uygulamasını mükemmelliğe ulaştırmak veya milyar dolarlık bir iş kurmak da çoğu zaman tam olarak budur. Bu tamamen bir gayretli çalışma, odaklanmış dikkat ve gündelik ritüeller meselesidir. Sürdürülebilir büyüklük bütünüyle buradan gelir.

Batıda manevi deneyim hakkında garip bir görüş geliştirdik. Buna göre manevi deneyim ancak, normal yaşamın ilerleyişinin tamamen dışında bir şey meydana geldiği zaman sizi mutlak etkisi altına alan bir şeydir. Bir dağa tırmanır ve aşağıya bakarsınız. Mucizevi bir şekilde tehlikeden kurtulursunuz. Kendinizi tezahürat halindeki muazzam bir kalabalığın içinde bulursunuz. Alman Lüteriyen teolog Rudolf Otto’nun (1869-1937) “kutsal” sözcüğü hakkındaki tanımı budur: hem dehşetengiz (*tremendum*) hem büyüleyici (*fascinans*) nitelikteki bir gizem (*mysterium*). Engin bir şeyin mevcudiyeti karşısında huşu duygusuna kapılırsınız. Hepimiz bu gibi deneyimler yaşamışızdır.

Ama işte bunların hepsi tam da bundan ibarettir: birer deneyim. Anılarda asılı kalırlar, ama gündelik yaşamın birer parçası değildirler. Karakter dokumuzun içine entegre olmazlar. Ne yaptığımızı veya ne başardığımızı veya ne olduğumuzu etkilemezler. Yahudilikse, en büyük eseri kendi yaşamı olan yaratıcı birer sanatçı

² Bu kısım, Talmud’un *agada* (kanuni olmayan) öğretilerinin toplandığı *En Yaakov* kitabına yapılmış *A-Kotev* adlı açıklama

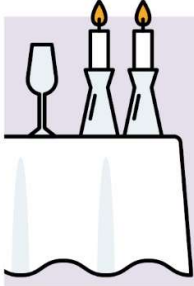
eserinin Önsöz’ünde aktarılmaktadır. Ayrıca Maaral tarafından *Netivot Olam*, *Aavat Rea* 1’de de alıntılanmıştır.

haline gelmemiz için bizi değiştirmekle ilgilenmektedir.³ Ve bu, gündelik ritüelleri gerektirir: *Şahrit, Minha, Arvit*, yediğimiz yiyecekler; işyerinde veya evde davranış şeklimiz; Yahudiliğin Koenlik boyutunun özel katkısı olan ve gerek bu haftaki *peraşada* ve gerekse de Vayikra kitabının genelinde tarif edilen kutsiyet koreografisi.

Bu ritüellerin bir etkisi vardır. Mükerrer manevi egzersizlerin beyni yeniden yapılandırıldığını PET ve fMRI taramalarından biliyoruz. Bu bize içsel direnç ve esneklik verir. Bizi daha minnettar hale getirir. Bize benliğimizin kaynağına yönelik temel bir güven verir. Kimliğimizi, davranış, konuşma ve düşünme tarzımızı şekillendirir. Antrenmanlar bir tenis oyuncusu için neyse, gündelik yazı disiplinleri bir roman yazarı için

neyse ve şirket hesaplarını okumak Warren Buffet için neyse, ritüel de manevi büyüklük için odur. Bunlar yüksek başarının ön koşullarıdır. Tanrı'ya ibadet etmek, *avodadır*, yani gayretli çalışma.

Eğer ani ilham peşindeyseniz, bir yıl veya bir ömür boyunca her gün onun için çalışın. O ilham ancak bu şekilde gelecektir. Anlatıldığına göre, ünlü bir golf oyuncusunun, kendisine başarısının sırrı sorulduğu zaman söylediği gibi: “Sadece şanslıydım. Ama işin komik yanı, ne kadar gayretle antrenman yaparsam o kadar şanslı hale geliyorum.” Maneviyat doruklarını ne kadar çok arıyorsanız, Tanrı'ya ulaşmanın Yahudice “yolu” olan *alaha* ritüel ve rutinine de o kadar ihtiyacınız vardır.

Şabat Sofrasında

1. Yahudiliğin gündelik görevlerinde anlam buluyor musunuz? Bunlar size birer iş gibi geliyor mu?
2. Yaptığınız gündelik *mitsvot*ların size anlamlı gelmesini nasıl sağlayabilirsiniz?
3. Sizce din ve inanç, daha çok, yoğun manevi deneyimlerle mi ilgili olmalıdır? Yoksa Rabi Sacks'ın, ritüel ve rutinin hissetme, düşünme ve davranma şeklimizi değiştirebileceği görüşüyle hemfikir misiniz?

• Bu sorular, Rabi Sacks'ın bu haftaki Covenant & Conversation yazısının **Family Edition** versiyonundan alınmıştır. Nesilleri birbirine bağlayan, interaktif bir öğrenim için bu versiyonun bütününe şu bağlantıdan ulaşabilirsiniz:

www.rabbitsacks.org/covenant-conversation-family-edition/tetzaveh/inspiration-and-perspiration.

Family Edition şimdi Türkçe!

Jonathan Sacks
THE RABBI SACKS LEGACY

f t @ in | RABBISACKS.ORG

³ Bu, Rabi Joseph Soloveitchik'in, kitabı *Halakhic Man*'da vurguladığı bir mesajdır.